



## YAHYA KEMAL'DE DİL ESTETİĞİ

Zeliha GADDAR\*

### ÖZET

Dil öncelikle bir iletişim aracıdır. Dilin farklı işlevleri farklı kullanımlarını oluşturur. Dil günlük kullanımda bilgi alışverişi sağlama işlevine sahiptir. Edebî eser bilgi aktarmak için yazılmaz. Edebî dil sanat işlevi yüklenir. Bu makalede Yahya Kemal'in eserlerindeki dil estetiği unsurları incelenmeye çalışılmıştır. Yahya Kemal'de dil estetiği unsurları iki başlık altında incelenmiştir. Yahya Kemal'in dil estetiğini sağlayan unsurlardan ilki sözcük seçimi ve bu sözcüklerin birbiriyle ilişkisidir. Yahya Kemal eserlerinde sözcüklerin çağrışım imkânlarından ve karşıtlık ilişkisinden yararlanmışır. Yahya Kemal'in dil estetiğini sağlayan unsurlardan ikincisi musikidir. Musiki unsuru Yahya Kemal'in şiirlerinde dil estetiğinin oluşmasında oldukça önemlidir. Musiki unsuru üç başlık altında incelenmeye çalışılmıştır. Bunlardan ilki tekrardır. Yahya Kemal, şiirlerinde sözcük, sözcük öbeği, mısra ve nazım birimi tekrarlarına yer vermiştir. Yahya Kemal'in şiirlerindeki musiki unsurlarından ikincisi aasonans ve aliterasyondur. Ses tekrarı ile muhteva arasındaki ilişki Yahya Kemal'in dil estetiğini arttırmıştır. Yahya Kemal'in şiirlerinde musiki ahengi sağlayan unsurlardan üçüncüsü ise vezin, kafiye ve rediftir. Yahya Kemal *Ok* başlıklı şiirinde hece vezniyle diğer şiirlerinde aruz vezniyle ahenkli mısralar söylemiştir. Yahya Kemal şiirlerinde kafiyeeye önem vermiştir. Yoğun bir duyguyu ifade eden şiirlerinde de kafiyeeye yer vermiştir. Yahya Kemal'in şiirlerinde musiki ahengi temin eden unsurlardan bir başkası da rediftir. Yahya Kemal hem ek halinde hem de sözcük halinde redif kullanmıştır.

**Anahtar Kelimeler:** dil, estetik, Yahya Kemal.

### AESTHETIC OF LANGUAGE IN YAHYA KEMAL

#### ABSTRACT

Language is primarily a communication tool. The different functions of language creates different usages of language. Language for daily usage has a function to provide the exchange of information. Literary work isn't written to pass information. Literary language loads function of art. In this article aesthetic elements of language in Yahya Kemal's works have been tried to be examined. Aesthetic elements of the language in Yahya Kemal has been examined under two headings. The first elements of which the aesthetics of Yahya Kemal's language is choice of words and the relationship of these words. Yahya Kemal benefited from connotation facilities and contrast relationship of words.

\* Dr., El-mek: zlhgaddar@hotmail.com

The second element of which the aesthetics of Yahya Kemal's language is music. Music is very important element in the formation of aesthetics of language in Yahya Kemal's poems. Musical elements have been examined under three headings. The first of these is repetition. Yahya Kemal gave place to iterations of word, group of word, verse and unit of verse in poems. The second element of music in Yahya Kemal's poems is assonance and alliteration. Relationship of sound repetition and content increased aesthetics of Yahya Kemal's language. The third element that provides musical harmony in Yahya Kemal's poems is meter, rhyme and redif. Yahya Kemal said harmonious verses syllabic meter in arrow title poem, with prosody meter in other poems. Yahya Kemal gave importance to rhyme in poems. There is rhyme also in Yahya Kemal's intense emotional poetry. Another factor that ensures the harmony of music in Yahya Kemal's poems is redif. Yahya Kemal used redif that be in case of addition as well as redif that be in case of word.

**Key Words:** language, aesthetic, Yahya Kemal.

## GİRİŞ

Dil, öncelikle bir iletişim aracıdır. Dille düşünür, düşündüklerimizi, hissettiklerimizi dil aracılığıyla aktarırız. Ancak dili sadece basit bir iletişim aracı olarak düşünmek doğru değildir. "Dil, ferdin kendini ifade etmesini sağlayan, çevresi ve milletiyle iletişim kurmasını gerçekleştiren; bir adım sonrada toplumlari millet kılan en temel ve en hayati kültür değeridir." (Çetişli 2008, 134)

Dilin farklı işlevleri farklı kullanımlarını oluşturur. Dil günlük kullanımda bilgi alışverişi sağlama işlevine sahiptir. Edebî eser bilgi aktarmak için yazılmaz. Edebî dil sanat işlevi yüklenir. Bu işlev seçme ve birleştirme düzenlemeleriyle sağlanır. "Sanatçı özgün olanı seçebilen, seçtiklerini de özgün bir biçimde birleştirebilen kişidir. Yahya Kemal'in şiirine bir tek sözcüğü koymak, bir seçim yapmak için bir yıl beklemesi, şiirini yayımlamaması bu seçme ve birleştirme işlemini en güzel gösteren örnektir." (Uçan 2008, 126)

Edebî dilde sözcükler gündelik kullanımlarındaki anlamlarının dışında yan anlamlarıyla kullanılabilir, çağrışımlarda bulunulabilir. Edebiyat sanatı bir dilin estetik dediğimiz güzellik felsefesinden yola çıkarak kullanımını gerekli kılar.

### Yahya Kemal'de Dil Estetiği Unsurları

#### 1. Sözcük Seçimi ve Sözcüklerin Birbirleriyle İlişkileri

Yahya Kemal'in dil estetiğini sağlayan unsurlardan ilki sözcük seçimi ve bu sözcüklerin birbiriyle ilişkisidir. Mallarme'nin "Şiirimizi fikirlerle değil, kelimelerle yazarız (<http://www.itusozluk.com>)." demesi de sözcük seçiminin önemini göstermektedir.

Sözcüğün bir kendi başına bir de diğer sözcüklerle yan yana veya art arda kullanılmasından kaynaklanan işlevleri vardır. Bu bazen sözcüklerin değişik anlamlar kazanmasına ve dilin zenginleşmesine yol açar. Yahya Kemal sözcükleri birleştirirken sözcüğün ilk anlamından başka çağrışım zenginliğinden de yararlanmışır.

*Sessiz Gemi* başlıklı şiirinde Yahya Kemal sonsuzluğu anlatabilmek için sonsuzluğu çağrıştıran sözcükler seçmiştir. Şiirin başlığından itibaren sonsuzluğu çağrıştıran sözcükler kullanılmıştır. *Deniz* uçsuz bucaksız görüntüsüyle sonsuzluğu çağrıştırrır. Şiirde geçen "*gemi, demir*

## Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic  
Volume 8/1 Winter 2013

*almak, liman, rıhtım, siyah ufuk*” sözcük ve sözcük öbekleri denizle ilgilidir. *Gemi* sözlük anlamıyla düşünüldüğünde denizde yolcu taşıyan ve demir aldığında siren sesleri duyulan bir araçtır. Şiirdeki *gemi* sessiz olmasıyla, zamandan demir almasıyla, yolcularının bu dünyadan öbür dünyaya gitmesiyle sonsuzluğa gitmeyi çağırıştırıyor.

*Akşam Musikisi* başlıklı şiirinde ise Yahya Kemal ömrün sona ermesini sona eren bir şeyleri çağırştıran sözcüklerle anlatır:

*Kandilli'de eski bahçelerde*

*Akşam kapanınca perde perde,*

*Bir hâtıra zevki var kederde.*

*Artık ne gelen var ne beklenen var;*

*Tenhâ yolun ortasında rüzgâr*

*Teşrin yapraklarıyla oynar.* (Beyatlı 2004: 39)

Şiirin yukarıdaki mısralarında geçen *akşam* sözcüğü günün sona ermesini, *hatıra* sözcüğü yaşantıların sona ermesini, *teşrin* “Ekim ve Kasım aylarının ortak adı” sözcüğü yazın sona ermesini ifade ediyor.

Yahya Kemal'in *Eylül Sonu* ve *Düşünce* başlıklı şiirlerinde de *sonbahar* sözcüğü ömrün sonunu çağırştırır.

*Süleymaniye'de Bayram Sabahı* başlıklı şiirinde Yahya Kemal sözcükleri sözlük anlamının ötesinde kullanarak, sözcüklerin çağrışımsal özelliklerinden hareketle Türk milletinin tarihini yansıtmıştır:

*Duyulan gökte kanad, yerde ayak sesleridir.*

*Bir geliş var... Ne mübârek, ne garîb âlem bu!...* (Beyatlı 2004: 11-15)

mısralarıyla sadece bir bayram sabahında Süleymaniye camisine insanların namaz kılmak için gelişleri değil, Türk milletinin fetihlerle farklı coğrafyalara açılışı anlatılıyor. Cami avlusunda duyulan ayak ve kanat sesleriyle, Türk milletinin yürüyüşünün sesleri çağırştırılıyor.

Yahya Kemal'in sözcüklerin çağrışım zenginliğinden yararlandığı şiirlerinden birisi de *Bir Tepeden* başlıklı şiiridir:

*Ru'yâ gibi bir akşamı seyr etmeğe geldin,*

*Sîmânı veren memleketin her tepesinde;*

*Baktım, konuşurken daha bir kerre güzeldin.*

*İstanbul'u duydum, daha bir kerre, sesinde.*

*İrkin seni iklimine benzer yaratırken,*

*Kaç fethe koşan tuğlar ufuklarla yarışmış.*

*Tarihini aks ettirebilsin diye, çehren*

*Kaç fâtihin kanı mermerle karışmış!* (Beyatlı 2004: 19)

Kemal Bek'e göre buradaki "sen" şairin kendisi olabilir, İstanbul olabilir, seslendiği üçüncü kişi olabilir. Ne olduğu "sen" imgesi çevresindeki diğer imgelerle birlikte anlaşılır. Bek, Yahya Kemal'in "sen" sözcüğüyle İstanbul'u; "ırk" sözcüğüyle kendisine özgü uygarlık bileşimini yaratan insan sürekliliğini, "tuğların ufuklarla yarışması"yla Anadolu ve Rumeli'yi her iki anlamıyla fethedişi ve "kaç fatihin altın kanı[nın] mermerle karışma[sıyla]" da fethedilen toprakların yeni ve özgün bir uygarlığı yaratmasını çağrıştırdığını ifade etmiştir (Bek 2008, 130-131).

Yahya Kemal *Kar Musikileri* başlıklı şiirinde *erganun* ve *tanbur* sözcüklerini bir araya getirerek çağrışım zenginliğini yakalıyor:

*Bir erganûn âhengi yayılmakta derinden,  
Duydumsa da zevk almadım İslâv kederinden.*

*Zihnim bu şehirden, bu devirden çok uzakta;  
Tanburî Cemil Bey çalıyor eski plâkta.*

*Birdenbire mes'ûdum işitmek hevesiyle,  
Gönlüm dolu İstanbul'un en özlü sesiyle. (Beyatlı 2004: 33)*

Yahya Kemal yukarıdaki mısralarda geçen "erganun ahengi"yle Hristiyanlık kültürünü, *Tanburî Cemil Bey*'le bin yılda oluşmuş Türk kültürünü çağrıştıyor.

Yahya Kemal *hülya*, *hür havâ*, *akıncı ihtirâsı*, *asırlarca süren bir koşu*, *rüyâ*, *ufuk*, *engin deniz*, *gökyüzü*, *sonsuz ufuk*, *liman*, *ruh*, *kıyı*, *bitmeyen sonsuzluk* gibi sonsuzluğu çağrıştıran sözcük ve sözcük öbeklerini seçip, bunları *Açık Deniz* başlıklı şiirinde başarıyla bir araya getirmiştir. Burada bin başlı ejder olarak nitelendirdiği *deniz* ile Osmanlı Devleti'ni çağrıştırmaktadır.

Rıfat Araz, *Açık Deniz* başlıklı şiirini sonsuzluk duygusunun hakim olduğu mekanda ilerleme, mekanda genişleme, mekanda yayılma ve yaşama idealinin tahassürlerinden neşet eden bir iç sıkıntısının çığlığı olarak yorumlamıştır (Araz 2008, 24).

Yahya Kemal gazel biçiminde yazdığı şiirlerinde divan şiiri sözcükleriyle ruh halini yansıtmayı seçmiştir. *Mâhûrdan Gazel* onun bir güzeli seyrederkenki duygularını, *Hazân Gazeli* sonbahar karşısındaki duygularını yansıtıyor. Her iki gazelde de *güzel* için *meh* "ay" sözcüğü kullanılmıştır.

Yahya Kemal nesirlerinde de sözcüklerin çağrışimsal zenginliğinden yararlanmıştı. Aziz İstanbul adlı kitabına alınmış *Kör Kazma* başlıklı yazısında Yahya Kemal 3. Selim hatıralarından Küçükso Karakolu gibi eski binaların yıkılmasının yanlışlığını daha kullandığı başlıkla en iyi şekilde ifade etmeyi başarmıştır. "Kör Kazma" sözcük grubu "eşsiz güzellikleri göremeyen kazma", "değerli şeyleri yok eden kazma" gibi anlamları çağrıştırmaktadır. Yahya Kemal burada eski binalarımızı beğenmeyenleri, beyinleri yeni dedikleri mikropla aşlanmış bir neslin çocukları olarak niteler (Beyatlı 2006: 132-133). *Kör Kazma* cedlerimizden kalan binaları yıkan mutemetleri de çağrıştıırabilir.

Şerif Aktaş “Yahya Kemal’in Nesirlerinde Üslup (Ezansız Semtler)” adlı çalışmasında Yahya Kemal’in çağrışım imkânları en yüksek sözcükleri seçebildiğini, bunları başarıyla bir araya getirebildiğini, sözcüklerin sözlük anlamlarından çok zaman içinde kazandıkları değerlerden yararlanabildiğini göstermiştir: “ ‘Ezansız Semtler’ terkihiyle ifade edilmek istenilen husûsu Türkçenin imkânları içinde ‘camisiz mahalleler’, ‘minaresiz muhitler’, ‘müslümanlıktan uzak semtler’, ‘dinî hayatın zayıf olduğu yerler’ v.b. söz gruplarından biriyle karşılamak mümkündür. Yazıya başlık olan terkip aynı fikri ifade edebilecek ifadelerin en iyisidir. Yani bu terkip kendisine synonime sayılabilecek diğer söz gruplarından üstündür. Çünkü tedeâ imkânı bakımından zengindir. (...) Çan sesinin Hristiyanlığın, ezan sesinin de İslamiyetin sembolü olarak alındığı da gözden uzak tutulmamalıdır.” (Aktaş 1983, 100-107)

Yahya Kemal’in bazı eserlerinde karşıt anlamlı sözcükleri seçip kullanarak karşıtlık ilişkisinin gücünden yararlandığı da görülmektedir:

*Rıhtımda kalanlar bu seyahatten elemli*

*Birçok gidenin her biri memnun ki yerinden* (Beyatlı 2004: 59)

*Bu sükûnette karışıkça karanlıkla ışık*

*Yürüyor, durmadan, insan ve hayâlet karışık*

*Kimi gökten, kimi yerden üşüşüp her kapıya*

*Hür ve engin vatanın hem gece hem gündüzüne*

*Koyu bir kırmızılık gökten ayırmakta yeri*

*Çok yakından mı bu sesler, çok uzaklardan mı* (Beyatlı 2004: 11-13)

Yahya Kemal’in nesirlerinde de karşıtlık ilişkisinin gücünden yararlandığı görülür:

“... *Frenk hayatınıgecesinde sabahnamazına kalkılır mı?* (Ezansız Semtler) Burada, Yahya Kemal *Frenk hayatınıgecesi* sözcük öbeğiyle alafranga yaşayış tarzını, *sabahnamazı* sözcük öbeğiyle de geleneksel yaşayış tarzımızı çağrıştırır. Millî yaşayış tarzı – alafranga yaşayış tarzı karşıtlığı kurmuştur.

## 2.Musiki

Yahya Kemal’in şiirlerinde dil estetiğinin oluşmasında musiki unsuru oldukça önemlidir. Prof. Dr. İsmail Çetişli bu konuda “Söz konusu unsur, temelde bir ses hadisesi olan dilin özel biçimde kullanılması, ses değerlerinin (uzunluk-kısalık, kalınlık-incelik, düzlük yuvarlaklık, sertlik-yumuşaklık, vurgulu-vurgusuz, vb.) belli bir düzen ve uyum içinde sıralanmasıyla elde edilir ve dilin ses yönüyle alakalıdır (Çetişli 1998, 291).” demektedir.

Aynı hususa M. Kaplan,

*“Üstâd elinde ser-te-ser âhenk olur lisan*

*Mızraba ses verir kelimâtiyle tel gibi*

mısralarıyla Yahya Kemal dilin üstadının elinde ahenge dönüşebileceğini anlatmıştır (Kaplan 1987, 252).” şeklinde dikkat çeker.

Nihad Sami Banarlı Yahya Kemal’in şiir anlayışını “Şiir, ritmin lisan haline gelmesi, yani söyleyişin bir musiki cümlesi olabilmek sırrına ulaşmasıydı (Banarlı 1987, 1175).” şeklinde özetlemiştir.

## Turkish Studies

Yahya Kemal'in şiirlerini musiki açısından dikkate aldığımızda birçok metinde açıkça dikkati çeken ve insanın kulağını dolduran bir musiki ile karşılaşırız. Yahya Kemal bu musikiyi dilin sahip olduğu sözcük, sözcük öbeği, mısra tekrarları; mısra içi (asonans, aliterasyon) ve mısra sonu (kafiye, redif) ses tekrarları ve vezin gibi imkânlardan yararlanarak elde etmektedir.

Orhan Okay'a göre, bütün güzel sanat dallarının dayandığı esas temellerden biri "tekrar" dır. "Mimarîde, resimde, heykelde, dekoratif sanatlarda, musikide olduğu gibi, edebiyatta da bir motifin, bir sesin, bir ifade tarzının muayyen ve gayri muayyen aralıklarla tekrarı insan üzerinde büyüleyici bir tesir bırakır." (Okay 1990, 36)

Ses, sözcük, sözcük öbeği ve mısra tekrarları şiirde güçlü bir musiki oluşturmakta ve okuyanda/dinleyende belirli bir etkileme sağlamaktadır.

## Musiki Unsurları

### 1. Tekrar

Yahya Kemal, şiirlerinde sözcük, sözcük öbeği, mısra ve nazım birimi tekrarlarına yer vermiştir:

*Bin atlı, akınlarda çocuklar gibi şendik;*

*Bin atlı, o gün dev gibi bir orduyu yendik!* (Beyatlı 2004: 21)

*Akıncı* başlıklı şiirinde yukarıdaki beyitin tekrarlandığı görülmektedir.

*Mehlika Sultan* başlıklı şiirinde Yahya Kemal "*Mehlika Sultan'a âşık yedi genç*" mısrasını 1. ve 9. dördlüğün 1. ve 3. mısralarında; "*Mehlika'nın kara-sevdâlıları*" mısrasını 5. dördlüğün 1. ve 3. mısralarında tekrarlamıştır.

*Sene 1140* başlıklışiirinde "*Eyledim meh-tâbı da'vet hem düğün âlaayına.*" mısrası dördlüklerin 4. mısralarında tekrarlanmıştır.

*Sicilya Kızları* başlıklı şiirindeYahya Kemal "*Sicilya Kızları uryân omuzlarında sebû*" mısrasını 1. beşliğin 1. ve 5. mısralarında; "*Hadîkalarda nevâ-gîr iken şadırvanlar*" mısrasını 2. beşliğin 1. ve 5. mısralarında; "*Gerer beyaz kuğular nâzenîn boyunlarını*" mısrasını 3. beşliğin 1. ve 5. mısralarında tekrarlar.

*Güftesiz Beste* başlıklışiirinde "*Sizi dün bekledim o yollarda*" mısrası 1. dördlüğün 1. ve 4. mısralarında tekrarlanır.

Eski Şiirin Rüzgârıyla kitabında yer alan şarkılarından birinde Yahya Kemal "*Geçtim yine dün hazân bahçelerinden!*" mısrasını 1. dördlüğün 2. ve 4. mısrasında, 2. dördlüğün 4. mısrasında tekrarlar. Kitabın diğer şarkılarında da aynı tarz tekrarlara rastlanır.

Yahya Kemal'in ikilemeleri çok sevdiği de görülmektedir. Dili yetkin bir biçimde kullanabilmede ikilemeleri kullanabilmenin rolü büyüktür. İkilemeler anlatım gücünü arttırmak için kullanılan sözcük öbekleridir. Yahya Kemal bazı şiirlerini neredeyse ikilemeler üzerine kurar. Şiirlerinde kullandığı ikileme örnekleri:

*Dünyâya vedâ ettik, atıldık dolu dizgin* (Mohaç Türküsü'nden)

*Bir gün, dolu dizgin boşanan atlarımızla* (Akıncı'dan)

*Vezîr, molla, ağa, bey takım takım* (Ok'tan)

*O kadar halkı sevk edip yer yer* (İtrî'den)

*Yola düşmüş, birer birer, geceden* (İtrî'den)

## Turkish Studies

- Yer yer misâl-i bîd- i hazân oldu tûğlar* (Rihlet'ten)
- Yer yer vatan diyârını teshîr savleti* (Alp Arslan'ın Rûhuna Gazel'den)
- Her tecellîsini nakl etmek uzundur bir bir* (Koca Mustafa Paşa'dan)
- Aynı top sesleri bir bir geliyor her yandan* (Süleymaniye'de Bayram Sabahı'ndan)
- Kadın, erkek ve çocuk, gönlü dolanlar, yer yer* (Süleymaniye'de Bayram Sabahı'ndan)
- Gökte top sesleri bir bir nerelerden geliyor* (Süleymaniye'de Bayram Sabahı'ndan)
- Şarâb mahzen-i Cem'den sebû sebû dökülür* (Hazân Gazeli'nden)
- Yüz elli yıl, sıra dağlar birer birer yücelir* (Eski Musiki'den)
- Çıktım sürekli gurbete gezdim diyâr diyâr* (Açık Deniz'den)
- Bin mağra ağzı açmış ulurken uzun uzun* (Açık Deniz'den)
- Akşam kapanınca perde perde* (Akşam Musikisi'nden)
- Rikkatle, yavaş yavaş ve yer yer* (Akşam Musikisi'den)
- Ûrperme verir hayâle sık sık* (Akşam Musikisi'den)
- Dalgın duyuyor rüzgârın âhengini dal dal* (Ses'ten)
- Dağ dağ o güzel ses bütün etrafı gezindi* (Ses'ten)
- Dört atlı o gerdüne gelirken dolu dizgin* (Vuslat'tan)
- Baktı etrafına ürkek ürkek* (Nazar'dan)

Mısra, sözcük öbeği seviyesinde tekrara düşkün olan Yahya Kemal'in sözcük seviyesinde de tekrarlara başvurduğu görülür:

- Derinden, derinden, derinden* (Mevsimler'den)
- Her tûğ-ı pür-fürûğ verirken hüçûma şân*
- Her tûğ-ı bî-dirîğ parıldardı hun-feşân* (Çaldıran'dan)
- Serviliklerde sükûn, evde sükûn, yolda sükûn* (Koca Mustafa Paşa'dan)
- Kaldırımsız, daracık, eğri sokak, doğru sokak* (Koca Mustafa Paşa'dan)
- Koca Mustafa Paşa var, câmii var, semti de var* (Koca Mustafa Paşa'dan)
- Dili bir, gönlü bir, îmânı bir insan yığını* (Süleymaniye'de Bayram Sabahı'dan)
- Hem büyük yurdu kuran, hem koruyan kudretimiz*
- Her zaman varlığımız, hem kanımız, hem etimiz*
- Vatanın hem yaşayan vârisi, hem sâhibi o*
- Hem bu toprakta, bugün bizde kalan her yerde*
- Hem de çoktan beri kaybettiğimiz yerlerde* (Süleymaniye'de Bayram Sabahı'dan)
- Çok yakından mı bu sesler, çok uzaklardan mı?*
- Ûsküdar'dan mı? Hisar'dan mı? Kavaklardan mı?* (Süleymaniye'de Bayram Sabahı'dan)
- Gördüm, deniz dedikleri bin başlı ejderi*

#### Turkish Studies

**Gördüm**... güzel vücûdünü zümrüdeleyen deri (Açık Deniz'den)

**Yalnız** onundu koskoca meydan ve manzara!

**Yalnız** o kalmış ortada, âsî ve bağı hûn... (Açık Deniz'den)

**Akşam**... lekesiz, sâf, iyi bir yüz gibi **akşam**... (Ses'ten)

**Yattı**, bir ses duyuyormuş gibi lâl

**Yattı**, aylarca devâm etti bu hâl (Nazar'dan)

**Sende** çok yıl yaşayan, **sende** ölen, **sende** yatan (Bir Başka Tepeden'den)

**Ne** Ak Deniz'de şafaklar, **ne** çölde akşamlar,

**Ne** görmek istediğim Nil, **ne** Köhne Ehrâmlar,

**Ne** Bâlebek'de Latin devrinin harâbeleri,

**Ne** Biblos'un Adonis'ten kalan sihirli yeri,

**Ne** Portakalları sarkan bu ihtişamlı diyâr,

**Ne** gül, **ne** lâle, **ne** zambak, **ne** muz, **ne** hurma ve nar,

**Ne** Şam semâsını yâ-leyl'le dolduran şarkı,

**Ne** Zahle' nin üzümünden çekilmiş eski rakı (Yol Düşüncesi'den)

Yahya Kemal sözcük tekrarlarında bazen aynı kökten gelen bir sözcüğün farklı türemiş hallerini de kullanır:

**Ölmek** değildir ömrümüzün en fecî' işi;

**Müşkül** budur ki, **ölmeden** evvel **ölür** kişi. (Düşünce'den)

Doğan Aksan'a göre "sözcük ve öbeklerinin, bütün bir dizenin yinelenmesi ses açısından bir etkileme sağlamakta, bir uyum, bir ritim oluşturmakta, tıpkı, müzik yapıtlarında zaman zaman ana melodinin yinelenmesi ya da çeşitlemelerle anımsatılmasında olduğu gibi, dinleyende uyanan ses imgesini pekiştirmektedir." (Aksan 2005, 218). Yahya Kemal, sözcük, sözcük öbeği, mısra seviyesindeki tekrarlarla şiirinde güçlü bir musiki/ahenk sağlamıştır.

## 2. Asonans-Aliterasyon

Yahya Kemal'in şiirlerindeki musiki unsurlarından ikincisi asonans ve aliterasyondur. Asonans ünlü seslerin, aliterasyon ünsüz seslerin mısra içi veya metnin tamamında tekrarlanmasıyla oluşur. "Tekrarlanan seslerin oluşturduğu musiki ile mısra veya metinde ifade edilen muhteva, sezdirilmeye çalışılan imaj ve yaratılmaya çalışılan şiir atmosferi arasındaki güçlü ilişki, söz konusu sanatı çok daha başarılı kılacak ve metnin şiiriyetini zenginleştirecektir." (Çetişli 1998, 303)

"Şiir bir nağmedir, şiirde nefes ve ses iki unsurdur (Beyatlı 1984: 48)." diyerek şiirle müziğin birbirine yakınlığını vurgulayan Yahya Kemal şiirlerinde ses tekrarlarından faydalanmıştır:

"Bu sükûnette karışıkça karanlıkla ışık" (Süleymaniye' de Bayram Sabahı) mısrasında "ık" hecesinin, "Ki biziz hem görülen hem duyulan yalnız biz" (Koca Mustafa Paşa) mısrasında "iz (ız)" hecesinin tekrarı görülmektedir.



*Her yaz şimâle doğru asırlarca bir koşu*

*Bağrında bir akis gibi kalmış uğultulu* (Beyatlı 2004: 15)

Yukarıdaki *Açık Deniz* başlıklı şiirinden alınan mısralarda Yahya Kemal'in "a" (9), "u" (6) ve "ü" ya yakın "o" (2) ünlülerini; ş (3), s (2), r (7) ve l (5) ünsüzlerini tekrarladığı görülür.

*Baktım ve anladım ki o ejderdi canlanan:*

*Sonsuz ufuktan âh, o ne çoşkun geliştirdi o!*

*Birden nasıl toparlanarak kükremişti o!*

*Yelken, vapur, ne varsa kaçışmış limanlara;*

*Yalnız onundu koskoca meydan ve manzara!*

*Yalnız o kalmış ortada, âsî ve bağı hûn...*

*Bin mağra ağzı açmış ulurken uzun uzun...* (Beyatlı 2004: 16)

Yahya Kemal, *Açık Deniz* başlıklı şiirinin yukarıdaki denizi tasvir eden mısralarında kalın ünlülerin sık geçtiği sözcükleri bir araya getirerek denizin gürültüsünü çağrıştıran bir ses yapısı kurmuştur. Bu mısralarda geçen a (36), u (14), o (12), ı (11) ünlülerinin toplamı e (11), ü (1), i (10), ö (0) ünlülerinin toplamından fazladır.

*Ru'yâ gibi bir akşamı seyr etmeğe geldin,* (3)

*Sîmânı veren memleketin her tepesinde;* (2)

*Baktım konuşurken daha bir kere güzeldin.* (4)

*İstanbul'u duydum, daha bir kerre, sesinde.* (3)

*İrkin seni iklimine benzer yaratırken,* (4)

*Kaç fethe koşan tuğlar ufuklarla yarışmış.* (3)

*Târîhini aks ettirebilsin diye, çehren* (3)

*Kaç fâtihin altın kanı mermerle karışmış!* (3) (Beyatlı 2004: 19)

*Bir Tepeden* başlıklı şiirinde Yahya Kemal "r" ünsüzünü sıkça tekrarlamıştır. Yukarıda *Bir Tepeden* başlıklı şiirinin her mısrasında "r" ünsüzünün kaç defa geçtiğini gösterdik. Şiirin bütününde bu ses hakimdir. Toplam olarak 25 defa tekrarlanmıştır.

*Titetti arş u ferşi Malazgird önündeki*

*Cûş ü hurûş-ı rahş ile şemşîr savleti* (Beyatlı 1974: 45)

beyitinde de "ş" sesinin tekrarı görülmektedir.

### 3. Vezin-Kafiye-Redif

Yahya Kemal'in şiirlerinde musiki ahengi sağlayan unsurlar arasında vezin, kafiye ve redif de vardır. Yahya Kemal'in vezin ve kafiye hakkındaki "Şiir muhakkak vezinle ve kafiye ile vücuda gelir. Şiir musikinin hemşiresidir, âletsiz teganni edilemez." (Kaplan 1987, 281) sözleri, onun vezin ve kafiyeyi bir musiki/ahenk aracı olarak gördüğünü göstermektedir.

Yahya Kemal *Ok* başlıklı şiirinde hece vezniyle diğer şiirlerinde aruz vezniyle ahenkli mısralar söylemiştir. Tanpınar'a göre Yahya Kemal'in aruz veznini tercih etmesinin sebebi aruzun

### Turkish Studies

dile sağladığı plastik yumuşaklık ve şekil alma kabiliyetidir. Aruzun tercihinin bir başka sebebi şiirin ona irticalen, tabi olarak aruzla gelmesidir (Tanpınar 1982, 15, 29).

Rıfat Araz, Yahya Kemal'in aruz veznini Türkçe sözcüklerin yapısına başarıyla uygulayabildiğini şu şekilde ifade etmiştir: “Şiir ile ses arasında kuvvetli bir bağ kuran, bu bağ, hemen bütün şiirlerinde korumaya büyük hassasiyet gösteren Yahya Kemal, gelenekten geleceğe akan temiz, duru ve kesintisiz bir Türkçe'nin sesini, arûzun o eşsiz ahengine taşırken son derece samimi ve başarılıdır. ‘Ses’ başlıklı rübaisinde:

*Yârab ne müsâvâtı ne hürriyeti ver  
Hattâ ne o yoldan gelecek şöhreti ver  
Hep neşve veren aşkı terennüm dilerim  
Yârab bana bir ses yaratan kudreti ver*

diyerek güzel Türkçe'mizin şiire akseden lirizmini, estetiğini, ifade kudretini yetmiş senelik bir değişimden ve kopuştan sonra şiire tekrar kazandırmayı başarmıştır. Divan şiirini, Türk şiirinin klasiği olarak kabul eden Yahya Kemal, pürüzsüz bir Türkçe ile yazmış olduğu şiirlerinde son derece tesirli olmuş ve diyebiliriz ki Türkçe'nin şiir diline yansıyan ses ve söz kudretinin en güzel numunelerini vermiştir. Esasen bu güçlü şairin Allah (cc)'dan en büyük arzusu: ‘*Yârab bana bir ses yaratan kudreti ver*’ olmuştur..” (Araz 2006-2007, 45-51)

Şiirde musiki ahengi temin eden önemli ses unsurlarından birisi de kafiyedir. Yahya Kemal'in kafiyeye önem verdiği “Şiirin uzviyetinde kafîye kuşta kanat gibidir.” sözünden de anlaşılmaktadır.

Yahya Kemal'in şiirleri sadece duyulan bir sestem ibaret değildir. Yoğun bir duyguyu ifade eden şiirlerinde de Yahya Kemal kafiyeye yer vermiştir: “Yahya Kemal'in Parnasse kafiyesini şiirde ‘bir neş’e ve nükte gibi’ kullanmış olduğunu söyleyen Banarlı’ya göre o,

*“Tireniyen Denizinde güneş alçalıyordu  
Keçi tırnaklı ilah Pan kaval çalıyordu.”*

gibi mısralarında fantastik bir söyleyişe varmıştır. Bunun yanında onun aynı kafiyeyi büyük duygu ve fikir fırtınalarının mekanı olan şiirlerinde de kullanmış olduğunu görürüz. ‘Açık Deniz’deki

*“Şekvânı dinledim, ezeli muztarib deniz!  
Duydum ki bu gurbette rûhumuzla sendiniz.”*

mısraları veya ‘Kar Musikileri’ndeki

*“Bir erganun âhengi yayılmakta derinden  
Duydumsa da zevk almadım İslav kederinden.”*

söyleyişleri bu şekildeki kullanılışlarına birer misal teşkil ederler.” (Şenler 1997, 216)

Yahya Kemal Kendi Gök Kubbemiz adlı kitabındaki şiirlerinin birçoğunda aa, bb, cc, ... gibi mesnevi şeklindeki kafîye örgüsünü kullanmıştır. (Bk. Süleymaniye’ de Bayram Sabahı, Mohaç Türküsü, Akıncı, Koca Mustafa Paşa, İstanbul’un Fethini Gören Üsküdar, Kar Musikileri, Eski Müsikî, Açık Deniz, Deniz, Deniz Türküsü, Gece, Ses, Vuslat, Nazar, Hayal Şehir, Eylül Sonu, Düşünce, Yol Düşüncesi ...)

### Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic  
Volume 8/1 Winter 2013

Yahya Kemal'in şiirlerinde musiki ahengi temin eden unsurlardan bir başkası da rediftir. Yahya Kemal'e göre redif, şairin zekâ derinliğini ve muhayyele genişliğini gösteren en iyi örnektir (Beyatlı 1984, 133-136).

*Bin yıldan uzun bir gecenin bestesidir bu*

*Bin yıl sürecek zannedilen kar sesidir bu* (Beyatlı 2004: 33)

mısralarında hem ek halinde hem de sözcük halinde redif kullanıldığı görülmektedir.

Yahya Kemal'in şiirlerinde tekrarların, asonans-aliterasyonların, vezin-kafiye-rediflerin kompozisyonundan oluşan bir musiki ahenginin varlığı görülmektedir. Orhan Okay, Yahya Kemal'in mısrayı bir musiki cümlesi gibi kabul ettiğini belirtmiştir. "Buradaki musiki cümlesi, yine Orhan Veli'nin anlamak istediği gibi, mısradaki konsonların teşkil ettiği aliterasyon değildir. Başka bir açıdan bakıldığında şiirde aliterasyon da poetik bir unsur olarak düşünülebilir ve Yahya Kemal'de de vardır. Fakat Yahya Kemal'in musiki cümlesi dediği, tıpkı musikide olduğu gibi, şiirin manasının ötesinde 'ses' inin insan üzerindeki etkisi gibi etkinin uyanmasıdır." (Okay 2008, 85-86). Şiiri bir besteye benzeten Yahya Kemal şiirlerinde musikiye önem vermiştir. Musiki elde etmede tekrar, asonans-aliterasyon, vezin-kafiye-redif unsurlarından yararlanmıştı. Bu unsurların kullanımı ses açısından bir etkileme sağlamaktadır. Ayrıca Yahya Kemal şiirlerinde ses ve mana bütünlüğü de vardır.

## SONUÇ

Bu çalışmada Yahya Kemal'in dil estetiğini oluşturan unsurlar incelenmeye çalışılmıştır.

Yahya Kemal'in çağrışım imkânları en yüksek sözcükleri seçebilmesi, bunları başarıyla bir araya getirebilmesi, sözcükleri seçerken karşıtlık ilişkisinden yararlanabilmesi, sözcüklerin sözlük anlamlarından çok zaman içinde kazandıkları değerlerden yararlanabilmesi onun dil estetiğini fevkalade boyutlara taşımıştır.

Yahya Kemal'in şiirlerinde iki farklı şiir dili görülür. Gazel biçiminde yazdığı şiirlerinde divan şiiri sözcüklerini kullanmıştır. Bu şiirlerinde divan şiiri sözcükleriyle yeni duygular, düşünceler, hayaller, tabiat manzaraları ortaya koymuştur. Yahya Kemal hem divan şiiri sözcükleriyle yazdığı şiirlerinde hem de halk dilinin sözcükleriyle yazdığı şiirlerinde seçtiği sözcükleri en uygun bir terkip ile bir araya getirebilmiştir.

Yahya Kemal'in dili bir musiki vasıtası olarak kullanabilmesi de şiirlerinde dil estetiğinin oluşmasında etkilidir. Yahya Kemal'in şiirlerinde sözcük, sözcük grubu, mısra tekrarları; mısra içi, mısra sonu tekrarları ve vezin gibi musiki unsurlarının kompozisyonunun oluşturduğu bir musiki ahenginin varlığı görülür. Bu musiki ahengi ile şiirin muhtevası arasındaki ilişki de Yahya Kemal'in şiirlerindeki dil estetiğini arttırmaktadır.

## KAYNAKÇA

AKSAN Doğan, **Şiir Dili ve Türk Şiir Dili**, Engin Yayınevi, Ankara 2005.

AKTAŞ Şerif, "Yahya Kemal'in Nesirlerinde Üslûp (Ezansız Semtler), Ölümünün Yirmibeşinci Yılında Yahya Kemâl Beyatlı", **Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları: 53**, S:A. 14 (1983), s.100-107.

AKYÜZ Kenan, **Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi**, İnkılâp Kitabevi Yayın, İstanbul 1985.

- ARAZ Rıfat, “Yahya Kemal’in Açık Deniz Başlıklı Şiiri üzerine Görüş ve Düşünceler...”, **Berceste Aylık Kültür Sanat Edebiyat Dergisi**, S:77 (2008), s.24-27.
- ARAZ Rıfat, “Türk Şiirinde Türkçenin Estetiği”, **Bizim Külliye Üç Aylık Kültür Sanat Dergisi**, S:31 (2006-2007), s.45-51.
- BANARLI Nihad Sami, **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1978.
- BEK Kemal, “Yahya Kemal Şiirinde İmge Dünyası”, (Ed.Alphan Akgül), **Hayal Şiir: Yahya Kemal Beyatlı Şiiri Üzerine Makaleler**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2008, s.125-147.
- BEYATLI Yahya Kemal, **Aziz İstanbul**, İstanbul Fetih Cemiyeti ve Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2006.
- BEYATLI Yahya Kemal, **Bitmemiş Şiirler**, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul 1976.
- BEYATLI Yahya Kemal, **Edebiyata Dair**, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul 1984.
- BEYATLI Yahya Kemal, **Eğil Dağlar**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1970.
- BEYATLI Yahya Kemal, **Eski Şiirin Rüzgarıyla**, İstanbul Fetih Cemiyeti ve Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1974.
- BEYATLI Yahya Kemal, **Kendi Gök Kubbemiz**, İstanbul Fetih Cemiyeti ve Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2004.
- BEYATLI Yahya Kemal, **Rubâîler ve Hayyam Rubâîlerini Türkçe Söyleyiş**, İstanbul Fetih Cemiyeti ve Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2004.
- ÇETİŞLİ İsmail, **Cahit Külebi ve Şiiri**, Akçağ Yayınları, Ankara 1998.
- ÇETİŞLİ İsmail, **Edebiyat Sanatı ve Bilimi**, Akçağ Yayınları, Ankara 2008.
- KAPLAN Mehmet, **Şiir Tahlilleri 2**, Dergâh Yayınları, İstanbul 1980.
- KAPLAN Mehmet, **Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar 2**, Dergâh Yayınları, İstanbul 1987.
- KOLCU Ali İhsan, **Zamana Düşen Çılgılık**, Akçağ Yayınları, Ankara 2002.
- OKAY Orhan, “Yahya Kemal’de Şiir Dilinin Oluşumu”, (Ed.Alphan Akgül), **Hayal Şiir: Yahya Kemal Beyatlı Şiiri Üzerine Makaleler**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2008, s.81-93.
- ŞENLER Yaşar, **Kültür ve Edebiyata Dair Görüşleriyle Yahya Kemal**, Ötüken Yayınları, İstanbul 1997.
- UÇAN Hilmi, **Dilbilim, Göstergibilim ve Edebiyat Eğitimi**, Hece Yayınları, Ankara 2008.
- İtü Sözlük, <http://www.itusozluk.com>, (ET: 10.12.2012).